

THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE DIGITAL ECONOMY AND ITS IMPACT ON THE HUMAN FACTOR: POSITIVE AND NEGATIVE CONSEQUENCES

Mukhammadiyev Gayrat Bakhodir ugli¹

Ministry of Agriculture of the Republic of Uzbekistan

KEYWORDS

artificial intelligence, economic revolution, robotics, human factor, IT

ABSTRACT

This article talks about the role and importance of artificial intelligence in the digital economy, the new economic revolution, robotics technology taking over the modern world, its impact on the human factor, negative and positive consequences, suggestions and solutions.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7312467

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ The leading specialist of the Ministry of Agriculture of the Republic of Uzbekistan (Tashvilyerloyiha) division, UZB

RAQAMLI IQTISODIYOTDA SUN'YIY ENTELLEKTNING O'RNI VA INSON OMILIGA TA'SIRI: IJOBIY VA SALBIY OQIBATLARI

KALIT SO'ZLAR:

sun'iy ong, iqtisodiy inqilob, robota-texnika, inson omili, IT

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotda sun'iy intellektning o'rni va ahamiyati, yangi iqtisodiy inqilob, zamonaviy dunyoni egallab borayotgan robota-texnika, uning inson omiliga ta'siri, salbiy va ijobiy oqibatlari, takliflar va yechimlar haqida so'z yuritiladi.

Ajib dunyoda yashayabmiz, dunyo bizning ko'z o'ngimizda o'zgarmoqda. Yangi texnologiyalar hayotimiz, e'tiqodimiz va qadriyatlarimizni o'zgartirmoqda.

Har qanday texnologiyaning hali biz anglashga ulgurmagan qorong'i tomonlari bor. O'zgarishlardan qochib qutulib bo'lmaydi, lekin mumkin bo'lgan salbiy oqibatlarni minimallashtirish uchun ularni to'g'ri yo'naltirish imkoni mavjud.

Sun'iy ong, sun'iy intellekt hayotimizga kirib borar ekan, inson omili va qadr-qimmati yo'qolib borayotgan dunyoni ko'rib tafakkur qilasan kishi: insoniyat bu bosqichga qanday yetib keldi, necha ming yillar muqaddam paydo bo'lgan ibtidoiy odam, bu bosqichga evolyutsiya orqali yetib keldimikin? Aslida bu Yaratuvchi tomonidan insoniyatga berilgan tuhfadir!

Sun'iy intellekt o'zi nima? Sun'iy intellekt — informatikaning alohida sohasi bo'lib, odatda inson ongi bilan bog'liq imkoniyatlar: tilni tushunish, o'rgatish, muhokama qilish, masalani yechish, tarjima qilish kabi imkoniyatlarga ega kompyuter tizimlarini yaratish bilan shug'ullanadi.

Zamonaviy dunyoni egallab borayotgan robota-texnika va internet insoniyatni o'ziga o'rgimchak to'ridek o'rab olmoqda, dunyo katta inqilob yoqasida turibdi, go'yo kelajakda insoniyatni o'ziga tobe qiladigandek, buning barchasiga yaqin kelajakda guvoh bo'lamiz.

Sekin-asta, ammo ishonch bilan sun'iy intellekt odamlarni mexanik operatsiyalar amalga oshiriladigan joylardan chiqishga majburlayapti. Bir so'z bilan aytganda, ularning o'rniga robot tizimlar kiritilmoqda.

Mutaxassislarining fikriga ko'ra, yaqin kelajakda, kassir, buxgalter, transport nazorati, soliq inspektori, qo'riqchi kabi kasblar yo'q bo'lib ketadi. Chunki ularning ishi mexanik xarakterga ega.

Sun'iy intellektdan kim ko'proq manfaatdor-u, kim ko'proq jabr ko'radi? U qaysi sohada ustunlik qilishi kutilmoqda, uning salbiy va ijobiy oqibatlari haqida quyida to'xtalib o'tamiz.

Hozirda sun'iy intellekt turli amallarni bajarishga mo'ljallangan algoritm hamda dasturiy tizimlardan iborat va u inson ongi bajarishi mumkin bo'lgan bir qancha vazifalarning uddasidan chiqq oladi.

Biz hayajonli tub texnologik o'zgarishlar davrida yashayapmiz. Ilmiy tekshirish

markazlari, startaplar, va yirik tashkilotlarda yaratilayotgan inqilobiy yangiliklar, ilmiy yutuqlar va ularning ko'lamini meni lol qoldirib kelmoqda.

Kechagi kunning "ilmiy fantastikasi" bugungi kunning mahsulotiga aylanmoqda. Shu bilan birga, insonga ko'proq intellektual va ijodiy ishlarni amalga oshirish uchun imkoniyatlar ochilmoqda. Shuningdek, kompaniya va davlatlar odamlarga ishlash uchun emas, balki o'z-o'zini rivojlantirish uchun pul to'lash foydaliroq bo'lishini taxmin qilishmoqda.

"Sun'iy intellekt"ga asoslangan "Robot"lar jamiyatning barcha sohasiga jadal kirib bormoqda. Shuni alohida qayd etish kerakki, robot-androidlarning ijodkorlari hozirgi zamon robotlari paydo bo'lishi uchun imkon yaratganlar.

Hozirgi vaqtda intellektual robotlar yaratilishining uchinchi bosqichi jadal tus olmoqda. Yaratilishning yuqori bosqichi yuksak rivojlangan sanoat tarmoqlariga ega bo'lgan mamlakatlar, AQSH, G'arbiy Yevropa davlatlari, Yaponiya, Xitoy, Rossiya, Hindistonda yuksak ilmiy-texnikaviy ishlar amalga oshirilmoqda.

Har xil qo'llanishga mo'ljallangan intellektual "aqlli" robotlarni yaratish borasida bizning mamlakatimizda ham talaygina ishlar amalga oshirilmoqda, jumladan, Rossiya, Ukraina, Belorussiya, Koreya, Xitoy davlatlari bilan hamkorlikda O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi va boshqa korxonalarda ko'lamli ishlar olib borilmoqda.

Dunyo yangi "Inqilob" yoqasida. Har bir keyingi innovatsiya tobora samaraliroq texnologiyalarni yaratishi bilan, "inqilob" jadal rivojlanmoqda. Insoniyat tarixida hech qachon bunchalik tez o'zgarishlar bo'lmagan.

Sun'iy intellekt nimalarga olib boradi, undan kim yutadi-yu, kim yutqazadi?

Nemis iqtisodchisi Klaus Shvabning fikricha, "Dunyo to'rtinchi sanoat inqilobiga qadam qo'ymoqda!" [1]

Yaqin kelajakda insoniyatni nimalar kutyapti?

2025-yilda fan-texnologiyada sodir bo'lishi kutilayotgan inqiloblar:

- AQSHda ilk robot aptekachisi vujudga keladi;
- 3D da printlangan jigar, ilk bor organizmga ko'chirib o'tkaziladi;
- internetga ulangan kiyimlar ommalashadi;
- ilk svetoforsiz shahar quriladi;
- birinchi "3D" da printlangan avtomobil ishlab chiqariladi;
- o'qishga mo'ljallangan ko'z oynaklarning 10% internetga ulanadi;
- implantatsiya qilish mumkin bo'lgan ilk mobil telefon savdoga chiqariladi;
- AQSH ko'chalaridagi avtomobillarning 10% haydovchisiz boshqariladi;
- aholining 90% internetdan foydalanish imkoniga ega bo'ladi.[1]

Bularni o'ylash shunchaki odamni xavotirga soladi. Meni o'ylantirgan eng dahshatlisi "virtual olam"!

Kelajakda inson omiliga ehtiyoj qolmasligi achinarli hol. Odamlar farovonligiga ta'sir qiladigan mehnat bozoridagi global o'zgarishlar tufayli jamiyatning tobora kuchayib borayotgan tengsizligi va qutblanishi vujudga keladi. Katta miqyosli effektga ega qurol-yarog'lar har kimga berilishi mumkin.

Bugungi kunda innovatsiyalar bizga ta'sir qiladimi-yo'qligi haqida emas, balki kashfiyotlar qachon yuz berishi va bu qanday ta'sir qilishi haqida o'ylanishimiz muhimroq.

Ilmiy kashfiyotlar asosida yangi texnologiyalarni vujudga kelmoqda. IT-texnologiyalari raqamli iqtisodiyotning negiziga aylanmoqda. Ammo qaysi soha dunyoni qayta o'zgarishga olib keladi? Bu savol butun insoniyat uchun qiziq!

Olimlarning fikricha, yaqin kelajakda biotexnologiya, fizika, kimyo sohasi yuksak darajada rivojlanishga erishadi.

Odamlar o'ziyurar mashina yoki samolyotlar xizmatini qabul qilishlari uchun biroz vaqt kerak, albatta. Biroq, zamonaviy texnologiyalar qurshovida o'sib-unayotgan yosh avlodda buning aksi bo'lib, ularni bu jarayon u qadar xavotirga solayotgani yo'q. Har qancha e'tiroz va tanqidlarga qaramay sun'iy intellekt rivojlanishdan, to'xtamayapti. Ayniqsa, tibbiyotda uning ahamiyati tobora oshib bormoqda. Endilikda robotlar nisbatan murakkab jarrohlik amaliyotlarini ham uddasidan chiqishyapti.

Ko'rib turganingizdek, sun'iy intellektning hayotimizdagi o'rni kundan-kunga chuqurlashib bormoqda. Ular insoniyatning yutug'imi yoki mag'lubiyati, degan savol ustidagi bahslar hali uzoq davom etadi nazarimda. Eng muhimi, robotlarni yaratishda odamlarga zarar yetkazmaslik shior qilib olinishi kerak.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti (FAO) ham sun'iy intellektning afzalliklarini tan oladi: ular "razvedka" ob-havo sharoiti, zararkunandalar, tuproq namligi va boshqa muhim ko'rsatkichlar haqidagi ma'lumotlarni hisobga olgan holda, fermerlarga ishni yanada samarali rejalashtirishga imkon berishiga ishonadilar.[2]

Yuqorida sanab o'tilgan sun'iy intellekt qo'llaniladigan sohalar hozirgi kundagi insoniyat faoliyatidagi muhim sohalar desak mubolag'a bo'lmaydi.

Sun'iy intellekt haqidagi bahs-munozaralar qariyb 50 yildan beri davom etib kelmoqda. Mutaxassislar hanuzgacha bir to'xtamga kelishgani yo'q. Ba'zi bir mutaxassislar sun'iy intellektga ijobiy munosabatda bo'lish kerakligini uqtirishmoqda. Boshqalari esa bunday fikrda emas.

IT sohasidagi milliarderlar orasida ham turli qarashlar mavjud. Jumladan, SpaceX asoschisi Ilon Mask sun'iy intellektning butun boshli sivilizatsiyani barbod qilishiga ishonchi komil. Maskning fikricha, sun'iy intellekt insoniyat sivilizatssiyasi uchun asosiy xavfdir. Sun'iy intellekt mehnat bilan bog'liq ommaviy muammolarni keltirib chiqaradi. Sababi, robotlar hamma ishni bizdan ko'ra yaxshiroq bajara olishadi. Ilg'or texnologiyalar ortidan quvish natijasida, kompaniyalar sun'iy intellekt ortidan kelib chiqadigan xavf-xatarni ko'rmay qolishlari mumkin".

Shuningdek, Microsoft rahbari Bill Geyts ham uning zarariga to'xtalib o'tadi. "Bir necha o'n yildan so'ng, robotlar bizning ishimizning katta qismini bajara boshlagach, sun'iy intellekt shu qadar kuchayib ketadiki, yakunda u bizni xavotirga sola boshlaydi. Bu borada Ilon Maskning fikriga qo'shilaman. Ammo nega bu savol boshqalarni tashvishlantirmayotganiga hech tushunolmayman", - deydi Geyts.[3]

Bugungi kunda ayrim davlatlarda robot-hamshiralar, haydovchisiz transport

vositalari, buyurtmani yetkazib beruvchi dronlar xizmatidan foydalanish yo'lgga qo'yilgan. Hatto politsiya xodimlarining ba'zi vazifalarini ham maxsus robotlar bajarishyapti. Olimlar ularning tashqi ko'rinishini imkon qadar odamlarnikiga o'xshatishga urinishmoqda.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, sun'iy intellektning jamiyatda, sanoatda, fanda va inson hayot faoliyatida tutgan o'rni kattadir, ammo salbiy oqibatlar ham talaygina "Swiss Re" sug'urta kompaniyasi ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilga borib robotlar tufayli yer yuzida 5,5 mln. aholi ishsiz qolishi mumkin, bu ko'rsatkich yildan-yilga ortib boradi.[3] Shuningdek, ishsizlik dastlab g'aznachilar, pochta xodimlari, hisobchilar va idora xizmatchilariga xavf solishi mumkinligi aytilgan. Sun'iy intellekt ularning vazifasini bemalol bajara oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Klaus Schwab. Fourth Industrial Revolution. – New-York, 2016.
2. Deep Shift. Technology Tipping Points and Societal Impact/ World Economic Forum. – New-York, 2015.
3. Martin Ford. Rise of the Robots, Basic Books. – Los Angeles, 2015.